

TAL TÆLLER – MEN VIRKER DE?

AF LARS QVORTRUP

* I 1930'erne skrev den tyske filosof Ernst Bloch, at forskerne måtte holde op med bare at beskrive, hvilke grundstoffer mineralvand indeholdt. For hvad med smagen? Er det relevant at vide, hvor meget kulsyre og hvilke mineraler der er i flasken? Ja bestemt. Men det siger ikke nødvendigvis noget om smagen og nydelsen ved at drikke italiensk mineralvand fra en kilde i Dolomitterne til forskel fra de sædvanlige to liter Saltumvand fra Netto.

Der kan trækkes flere pointer ud af Blochs eksempel.

Den første pointe er, at metoder handler om den *videnskabelige* hensigt. Hvad ønsker vi at iagttage, og hvilken optik skal vi i så fald anvende. For nok kunne der sikkert gennemføres et projekt, der viste, at der indgår zinnoberrødt i 13 procent af Picassos malerier. Men det føjer ikke noget til forståelsen af billedernes kunstneriske kvalitet. Man kan udtrykke det på den måde, at også videnskaben iagttager verden gennem forskellige optikker, og at den ser, hvad den kigger efter. Med blå briller på ser verden anderledes ud, end hvis man bruger gule. Men videnskabens særkende er, at den er ubønhørligt nøjeregnende med at kunne gøre rede for sine egne iagttagelseskriterier. Det er faktisk det – og ikke diskussionen om, hvorvidt man skal være kvantitativt eller kvalitativt orienteret – der adskiller videnskab fra hverdagsbetragtninger.

Den anden pointe er, at metoder handler om den *politiske* hensigt. For Bloch var pointen, at nazisterne ikke måtte tage patent på smagen og oplevelsen, mens den rationelle venstrefløj stod med alle de målelige sandheder. For det var oplevelsen, der besad den politiske kraft.

Tilsvarende kunne man vove den hypotese, at de kvalitative metoder tilhører den fase af velfærdsstaten, hvis ideal er, at den uanset omkostninger skal kunne opfylde alle behov. Hvis det er målsætningen, er der jo ikke grund til at interessere sig voldsomt for, hvilke ressourcer der har hvilken effekt. Så drejer det sig om kvalitet. Så kan interessen alene koncentrere sig om den unikke og derfor ikke-generaliserbare enkeltsag.

Men hvis konteksten er en velfærdsstat, der slås med knaphedsproblemer, er situationen anderledes. Det var måske en af grundene til, at sociologien op til slutningen af 1960'erne var kvantitativt orienteret. Den – og dens politiske omverden – ville gerne vide, hvilke indsatser og prioriteringer der havde hvilke effekter.

Men hvorfor taler vi så nu igen om kvantitative undersøgelser og evidens? Jeg tror, at forklaringen ligger i tidens kontraktpolitiske orientering. Kontraktpolitikere spørger, om man får, hvad man har betalt for. Hvis man har betalt for en kommunal mobbepolitik, vil man gerne kontrollere, om skolerne så faktisk også er blevet

mobbefri. Kontraktpolitikere interesserer sig for kausalitet. Og hvis det er det, der er i fokus, må man tælle.

Den tredje pointe er, at man ser, hvad man forventer. For en hammer er alting søm. For en statistiker er alting tal. Og det, der ikke kan tælles, bliver undværligt og stillet uden for det videnskabelige fokus. Vi er – i nogen grad i hvert fald – i lommen på vores metoder, ligesom der naturligvis ikke findes "metodefri" anskuelsesformer. For som det har været kendt siden positivismekritikken i 1920'erne, er verden henvist til at iagttage sig selv indefra. Der findes ikke nogen guddommelig position hinsides verden, eller rettere: Den position indtager kun Vorherre, hvad enten han så er en gyldig konstruktion eller ej. Man kan udtrykke det på den måde, at den gammeldags positivist var den ateist, der gjorde sig selv til Gud.

Det fører så frem til den fjerde og sidste pointe: Er begrebet kausalitet gyldigt for samfundsvidenskaberne? Min påstand er, at kausalitet i hvert fald betyder noget andet i samfundsvidenskaberne end i naturvidenskaberne. Hvorfor? Fordi samfundsvidenskaben blandt andet beskæftiger sig med det, der hedder "omvendt kausalitet": At virkningen er årsagens årsag.

Hvordan det? Jo, vi agerer ikke kun som et resultat af ydre påvirkninger. Vi agerer også som et resultat af de forventninger, vi har om ydre påvirkninger. Eller vi agerer som resultat af vores forsøg på at opfylde – eller skuffe – de forventninger, andre har til os. Hvordan defineres for eksempel socialisering? Er socialisering et udtryk for social kausalitet. Bliver vi, som samfundet gør os? Eller er socialisering resultatet af individets forsøg på at forholde sig til en ydre forventningshorisont. Nogle gør sig til det, samfundet forventer. Men andre agerer – med lige så stor sandsynlighed – omvendt. De bestræber sig på at socialisere sig på tværs af samfundets, forældrenes, institutionernes og autoriteternes forventningshorisont.

Konklusionen? At tal tæller – men at de er svære at gøre entydigt op. Og at de ikke nødvendigvis virker. ■